קול המונה של רומי

ישיבת כרם ביבנה

מסכת מכות דף כד/א

וכבר היה ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי מפלטה [ברחוק] מאה ועשרים מיל והתחילו בוכין ורבי עקיבא משחק אמרו לו מפני מה אתה משחק אמר להם ואתם מפני מה אתם בוכים אמרו לו הללו כושיים שמשתחוים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט ואנו בית הדום רגלי אלהינו שרוף באש ולא נבכה אמר להן לכך אני מצחק ומה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה.

מסכת יומא דף כ/ב

תנו רבנן אלמלא גלגל חמה נשמע קול המונה של רומי ואלמלא קול המונה של רומי נשמע קול גלגל חמה.

מהרש"א על יומא דף כ/ב

אלמלא כו'. משמע דע"י קול גלגל חמה אין קול המונה של רומי נשמע, ויש לדקדק מההיא דספ"ג דמכות שאמרו וכבר היו ר"ג כו' ושמעו קול המונה של רומי ק"כ מיל כו'. ויש ליישב דהתם בלילה קאמר דליכא קול גלגל חמה כ"כ כדלעיל. ועוד נראה דדברים אלו אינן ממש כמשמען אלא ע"פ מ"ש במדרשות דישראל מונין ללבנה ועובדי כוכבי' לחמה, וז"ש אלמלא גלגל חמה שאנו רואין בו שהוא המאור הגדול ואעפ"כ הרי הוא מחשיך אורו בלילה היינו חושבין שיהיה ח"ו נשמע קול המונה של רומי לעולם אבל עתה בגלגל חמה רואין אנו שאין הצלחתם לעולם שיהיה מחשיך לעתיד, וכן בהיפך ואלמלא קול המונה כו' נשמע קול גלגל חמה שהוא מאור גדול לומר שיש בו ממש שהרי ממשלתו בכל העולם אבל השתא אנו רואין שגם בני אדם כמו כן ממשלתן רב כדאמרי' דמלכה רומי בכפה והיינו כדאמרי' דמשמיא מוקמי להו:

מסכת בבא בתרא דף טז/ב

רבי שמעון בן יוחי אומר אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם תלאה הקדוש ברוך הוא בגלגל חמה.

עין יעקב - רשב"א

כבר ידעת שחכמים ז"ל כינו החכמה ודימוה לאבנים טובות ומרגליות וקראוה ג"כ דברי חפץ, וז"ש אבן טובה היתה תלויה בצוארו ענינו כי אברהם אבינו היה החכם השלם בידיעתו ונדבק שכלו בחכמה הטבעית ובחכמה האלוהית, והמשיך והנהיג אליו תלמידים הרבה בצוארו, רצונו בדיבורו, ואמר כל חולה שהיה רואה בה מיד נתרפא כי כשלימדם אלו הענינים ואמיתותם גיירם, כאמרם ז"ל את הנפש אשר עשו בחרן מלמד שגיירם והביאם תחת כנפי השכינה, ומ"ש כשמת נטלה הקב"ה ותלאה בגלגל חמה רמז לנו הענין כי בעודו בחיים לימד הוא את זרעו והנמשכים אחריו דרכים אמיתיים, כמו שהעיד עליו הכתוב כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו, אבל כשמת שלא היה אדם בארץ כמותו, נטל הקב"ה את החכמה הזאת ותלאה בגלגל חמה, רצונו בזה כי כשידע האדם תכונת הגלגלים ותנועתם ומהלכם ומספרם וישים כל מחשבתו להתבונן בהם אז יגיע אל תכלית החכמה שהוא ידיעת ה' ית' כמו שעשה אברהם אבינו כי הם כסולם להגיע למעלה.

ספר עקידת יצחק שער א

מה שאמרו שם ת"ר אלמלא קול גלגל חמה, שמע קול המונה של רומי, ואלמלא קול המונה של רומי, נשמע קול גלגל חמה. ומפורסם הוא שאי אפשר להיות דברים אלו ככתבם, והכונה כי מפני שמלכות רומי בזמן ההוא היתה משתדלת בכל עוז להעביר ממשלתו יתברך מהעולם ולהשכיח שמו וזכרו, כמו שנודע מדורות השמדות, וכמו שאמר הכתוב (תהלים פג, ו) כי נועצו לב יחדיו וכו', וזה במה שראו לבטל תורה ומצות אלהיות מהעולם ולהמציא ולחדש אמונות נפסדות, בהכחשת אלוה ממעל, כי רבו אז האפקורוסים, בהפך ממה שיתפרסם אמתתו מצד אלו הנמצאות כמו שאמרנו, לזה אמר שאלמלא קול גלגל חמה שמנסר ברקיע ומשמיע באזני כל בעל שכל אמתת מציאותו יתברך, וכמו שאמרו ז"ל (ראש השנה לב, ב) על וידעת היום והשבות אל לבבך וכו' (דברים יד, לט). כי בתנועה היומית כדאי להכיר זה. וזו היתה המרגלית שהיתה תלויה בצוארו של אברהם וכו', היה ודאי נשמע קול המונה של רומי ונוצח לכל העולם ומהפכין אותו למינות, וכן אלמלא קול המונה של רומי שמבטלין ומפריעין אותם מהאמנת הדעות האמיתיות, ואונסים אותם בכח הזרוע לקבל הנפסדות, לא היה אדם שלא היה משיג השגה זו בשלמות מקול גלגל חמה.

ספר חתם סופר על מסכת בבא בתרא דף טז/א

תלאה בגלגל חמה. פי' הראשונים דאאע"ה המשיך רבים לעבודת ה' בחכמות לבו שפרסם אלהותו ברבים וריפא מדוה הנפשות ומיד נתרפאו כל הנפשות אשר עשו בחרן, וכשמת תלאה בגלגל חמה רוצה לא נשאר אלא להתבונן בגלגלי שמים כדכתיב השמים מספרים כבוד אל, אבל יותר טוב תורת ה' תמימה משיבת נפש, על זה סובב כל המזמור ההוא, וכאשר תקנו מסדרי התפלה יוצר אור העולם הזה ואח"כ ברכת אהבה רבה על תורת ה' תמימה, ומי שלא זכה לתורה רפואתו עדיין תלוי בגלגל חמה ולהביט ולבחון טוב ה':

ספר בניהו בן יהוידע על יומא דף כ/ב

שם ת"ר אלמלא קול גלגל חמה וכו'. נראה לי בס"ד קול גלגל חמה הוא קול עסק התורה כי התורה היא חמשה ספרים ונקנית במ"ח מעלות כמו שאמרו בברייתא דאבות ולכן נקראת חמה שהוא אותיות

מ"ח ה' ולכן ישראל העוסקין בה נמשלו לחמה דכתיב [שופטים ה' ל"א] ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. וקול המונה של רומי קאי על מלכות אדום זרע עשו שיצא להם קול בעולם ברוב עושרם ותוקפם וממשלתם ומלחמותיהן, ואמרו רבותינו ז"ל כשהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו, ולזה אמר אלמלא קול גלגל חמה הוא עסק התורה היה נשמע יותר קול המונה של רומי רצונו לומר היו מתגברים יותר אך קול תורה מחלישם, ואם לא היה תוקף ממשלה של רומי בעולם היה נשמע קול גלגל חמה שהיו ישראל עוסקים בתורה עשר ידות על עתה, אך הגזרות היוצאים מתוקף ממשלתם הם מרפים ומחלישים עסק לימוד התורה בישראל:

כלי יקר על בראשית פרק לב פסוק כה

ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר. מלאך זה הוא סמא"ל שרו של עשו, כי כל חפצו וישעו לסמא עיני האדם ולהכותו בעורון ולעשותו סומא מעין השכלי, עד אשר לא יוכל הרואה לראות במראות האמת לבא ולראות פני ה' ולבוא בסוד ה' ליראיו בסתרי התורה, כי הוא שטן, הוא מלאך המות, הוא יצה"ר (ב"ב טז.) כל מזימותיו לסמא עיני האדם שלא יראה במראות האל וזהו סמאל מלה מורכבת, וזה שאמרו רז"ל (חולין צא.) שהיה האבק עולה עד כסא הכבוד כי זהו סמוי עיניו של צדקיהו הנוגע בעצמות אמונת הבורא יתברך ומציאת כסא כבודו ית'. ומה שאמרו שהיה נוגע בכסא הכבוד, למדו זה ממה שנאמר עד עלות השחר, משמע עד ולא עד בכלל, כי עלות השחר היה מעכב על ידו שלא היה יכול להביאו לידי הכחשת אלוה, לפי שע"י עלות השחר הכיר באמת כי יש לעולם בורא ומנהיג, כמו שפי' בעקידה פר' בראשית על פסוק וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים (דברים ד לט) שמתוך ידיעת מהלך הגלגל היומי דהיינו השמש, יוכל המשכיל להתבונן כי ה' הוא האלהים, וכן אברהם לא הכיר בוראו כ"א מתוך הליכות השמש והתחלת עלייתה כעלות השחר, כמ"ש (ישעיה מא ב) מי העיר ממזרח צדק ופסוק זה נדרש על אברהם, וזהו המרגלית הטובה שהיתה תלויה בצוארו של אברהם, שהיה מפרסם לכל מציאת האל יתברך ובמותו תלה ידיעה זו בגלגל החמה, ופירש הרב שעל זה אמרו (יומא כ ע"ב) אלמלא גלגל חמה המכריז מציאת האל ית' היה נשמע קול המונה של רומי המכחשת מציאתו ית'. לכך נאמר עד עלות השחר ולא עד בכלל כי ע"י ידיעת תנועת השמש ידע יעקב כי ה' הוא האלהים. ומטעם זה משפט הרשעים לבקרים, וראיה מסדום וכמ"ש (תהלים קא ח) לבקרים אצמית כל רשעי ארץ, לפי שלא לקחו לימוד מעלות השחר ולא ידעו את ה':

ספר עבודת הקודש חלק ג פרק י

כבר כתבנו כי השמש משבח ומקלס ליוצרו והשבח שמשבח הוא הודו לה' קראו בשמו, והדברים כמשמען כפי קבלת רשב"י ע"ה, והשבח הזה מפרסם נוראותיו ונפלאותיו של הקב"ה אשר עשה עם עם סגולתו אשר אין כח ואל אשר יעשה כמעשיו, ולזה הוא נורא על כל אלהים כי כל אלהי העמים אלילים וה' שמים עשה, ונתיחד זה השבח אל שישבחנו השמש ויודה כי הוא נברא והשמים מעשה ידיו של הקב"ה, לפי שבו טעו הכופרים ועשאוהו רשות לעצמו, ולזה מפרסם אלהותו וקורא בשמו ומודיע לכל באי עולם שהוא נברא ושיש לו בורא, ואומנותו להכריז ולהודיע ייחוד השם הגדול אשר עשאו, ואלמלא קולו זה עם הדבור והאמירה כמו שבארנו למעלה היה נשמע קול המונה של רומי המשתדלת לעמוד ולקיים דתם בעולם, כמו שנודע ונתפרסם זה מהם בדורו של גזירה ובשאר דורות, אשר הם מכריחים ומפתים את ישראל להמיר דתם, והשמש מוכיח הפך סברתם במה שכולל בשבח ההוא באמרו דבר צוה לאלף דור אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק ויעמידה ליעקב לחוק לישראל ברית עולם, הנה כי הברית והתורה והאומה לא יחליפם ולא ימירם בשום זמן כלל, כי הוא נשבע ולא יפר ובמה שכולל עוד באמרו כי כל אלהי העמים וגו' וה' שמים עשה מוכיח ומפרסם כי אין עוד מלבדו והוא הבורא והם נבראיו ועבדיו ואיך ימירו האדון בעבד:

וזו היא המרגלית שהזכירו רז"ל באמרם בבתרא פרק קמא רשב"י אומר מרגלית היתה לו לאברהם אבינו תלויה בצוארו שכל חולה שרואה אותה מיד מתרפא, ובשעה שנסתלק אברהם אבינו מן העולם נטלה הקב"ה ותלאה בגלגל חמה, והמרגלית הזאת היא לשונו שבו היה מכריז ומפרסם אלהותו וייחודו בעולם, לפי שקודם שזרח אורו של אברהם אבינו היו כופרים בו וכל חולה מדעות זרות ואמונות בלתי אמיתיות שרואה אותה מתרפא מחלאי הנפש שהם אמונות רעות, וכשמת תלאה בגלגל חמה כלומר שם זו הרפואה בו והוא שיהיה הוא מפרסם האלהות והייחוד בעולם ועל הדרך שבארנו:

ויש לשאול ולמה אחר שהשמש קדם לאברהם לא תלה זו המרגלית בו משעה הבריאה, ואחר שמת אברהם למה לא תלאה בצוארו של יצחק בנו, ויש לומר כי בלי ספק הושם בו זה הכח בתחלת ברייתו אחר שקלוסו הוא קיומו וכמו שבארנו למעלה, ולא היה זה נרגש ונשמע כי אם ליחידי סגולה כחנוך ומתושלח ונח, ולא הספיק זה כי אם להשלים עצמם, ושאר הנבראים נתנו האלהות לשמש ולירח, ואמנם אברהם אבינו מצד קבלתו וחכמתו השיג האמת והספיק להשלים עצמו וזולתו ולקח אומנות בראו בידו לזכות את בריותיו, כי פרסם להם האלהות והייחוד האמיתי וכמו שיתבאר בפרק כ"א מזה החלק בסייעתא דשמיא, והנה הוא זכה מעצמו במרגלית, ולזה נתיחסה לו ולא קדמו אדם בה, ואחר שמת חזר הדבר ליושנו ראתה החכמה שהדבר שבו קלקלו שהוא השמש שנתנו לו האלהות בו יתוקנו ויהיה הוא מפרסם האלהות בעצמו, ויודה שהוא נברא ויש לו בורא:

ולפי שזה התקון צריך שיהיה באין סוף והפסק, ואם היה תולה המרגלית בצוארו של יצחק יהיה לו סוף והפסק בלי ספק אחר שהוא עובר וגם שאינו מקום הטעות, לזה תלאה בגלגל חמה שהיה מקום הטעות וגם שאינו עובר, ואלמלא קול המונה של רומי אשר סבבת לקיים דתם לפתות הבריות לקבל דעתם ולהפך סברתם, נשמע קול גלגל חמה המכריז ומפרסם הייחוד להשלים כל הנמצאים טחו עינים מראות, וכבדו אזנים משמוע האמת והצדק, עד אשר יבא מורה צדק, ואז יתקיים מה שכתוב כי אז אהפוך אל עמים וגו' וכתיב והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד: